
Darçın, İ. & Başaran, F.N. (2018). Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi Düz Dokumalarının İncelenmesi. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 3, 287-308

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 15.09.2018

Kabul / Accepted: 07.11.2018

Araştırma Makalesi/Research Article

ESKİŞEHİR İLİ SİVRİHİSAR İLÇESİ DÜZ DOKUMALARININ İNCELENMESİ

İkbal DARÇIN* & Fatma Nur BAŞARAN**

Öz

Maddi kültür değerlerimiz içerisinde yer alan dokumacılık, en eski el sanatları arasında yer almaktadır. Dokuma, Anadolu kadınlarının üzüntülerini, aşklarını, sevinçlerini, mutluluklarını yansıtan, bulunduğu yörede yaşayan insanların kültür ve yaşam biçimleri hakkında bilgi veren, geçmişten günümüze ayna tutan önemli bir unsurdur. Çabuk yıpranan bir yapıya sahip olması, korunamaması ve yeterince araştırılmaması gibi nedenlerden dolayı pek çok dokuma örneği günümüze ulaşamamış veya eski önemini yitirmeye başlamıştır. Maddi kültür değerlerimizin yaşatılması ve yok olmaya yüz tutmuş dokumaların gelecek nesillere aktarılması için yapılmış olan bu çalışmada, Sivrihisar ilçesinde dokunmuş, şu anda Sivrihisar Belediye'si ve Zaimağa Konağı'nda koruma altına alınan düz kirkitli dokuma örnekleri konu alınmıştır. Sahada detaylı olarak incelenen ve kayıt altına alınan Sivrihisar düz dokuma örnekleri teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri bakımından incelenmiş, orijinal fotoğraflarla desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dokuma, kirkitli dokuma, Eskişehir, Sivrihisar, motif, kompozisyon

---

* Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Tasarımı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, ikbal_darcn@hotmail.com

** Doç. Dr. AHBV Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü, fnurbasaran@gmail.com

INVESTIGATION OF THE WEAVES ESKİŞEHİR PROVINCE SİVRİHİSAR DISTRICT

Abstract

Weaving, among our material culture values, remains one of the oldest handicrafts. Weaving is an important element that reflects the sadness, love, joy and happiness of Anatolian women, gives information about the cultures and lifestyles of the people living in that region, mirroring from past to present. Many weaving examples have not reached the present day or have lost their former importance because of the fact that it has a fast-wearing structure, it cannot be preserved and it cannot be researched enough. In this study, which was done in order to keep our material cultural values alive and to hand almost-extinct weavings down to the future generations, plain weavings samples that were weaved in Sivrihisar town and protected under Sivrihisar Municipality and Zaimağa Mansion were covered. Sivrihisar plain weaving samples, which were analysed and recorded in detail in the field, were analysed in terms of technic, color, motif and composition characteristics and, supported with original photographs.

Keywords: Weave, kirkıtlı weave, Eskişehir, Sivrihisar, motif, composition

1.GİRİŞ

Ulusların geçmişlerini geleceğe bağlayan en önemli unsurlardan biri kültürel değerlerdir. Yurdumuzda maddi kültür ürünleri arasında bulunan dokumalar çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle düz kirkitli dokuma ürünleri, yaşanan mekanlardayalıtım ve süsleme malzemesi olarak en çok kullanılan ürünler olmuştur. Düz kirkitli dokumalar; koyunyünü, keçi kılı, deve yünü, pamuk ve bazen bunların arasında keten, ipek, sırma ipliklerden oluşan atkı, desen iplikleri, çözümler arasından geçirildikten sonra sıkıştırmak amacıyla kemikten, demirden veya tahtadan yapılmış kirkit adı verilen aletin kullanılmasıyla oluşturulan dokumalardır (Onuk ve Akpınarlı, 1998, s.32; Onuk ve Akpınarlı, 2003, s.17). Çoğunlukla, çadır, ev, saray, cami tabanlarına, eşyaların üzerine, kapı ve pencere önlerine serilerek kullanılmışlardır.

Düz kirkitli dokuma tekniklerden biri olan kilim, atkı ipliğinin önlü arkalı çift sıra halinde duran çözgü iplikleri arasından bir alt-bir üst geçirilerek, çözgü ipliklerinin atkılar tarafından tamamen gizlendiği dokuma türüdür (Akpınarlı, 2011, s.28). Cicim, dokunduğunda yüzü ve tersi farklı görüntü veren, atkı ve çözgü ipliği dışında yüzeyde süsleme yapmak amacıyla desen ipliği kullanarak dikey tezgâhlarda üretilen dokumalardır (Konuk, 2015, s.14). Zili tekniği, üç veya daha fazla iplik sistemiyle (Ergüder, 2009, s.42), dokuma yüzeyinde düz veya verev hat etkisi oluşturan bir tekniktir. Sumak ise desen alanları içinde, ayrı renkteki desen ipliklerinin çözgü çiftlerine devamlı olarak sarılması ile oluşan dokumalardır (Asker, 2009, s.20).

Düz kirkitli dokumalar, yurdumuzun pek çok yöresinde yüzyıllardır süregelen bir gelenek ve korunması gereken kültürel değerlerdir. Bu yörelerden biri olan Eskişehir ilinin Sivrihisar ilçesinde dokumacılık faaliyetleri tamamen bitmiştir. Geçmişten günümüze ulaşan düz dokuma örneklerinin de giderek azaldığı dikkati çekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, Sivrihisar ilçesi düz kirkitli dokuma örneklerinin teknik, renk, motif ve kompozisyon özelliklerinin incelenerek belgelenmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı; el dokumacılığının güzel örneklerinden birini oluşturan, Eskişehir ilinin Sivrihisar ilçesi düz kirkitli dokuma örneklerini teknik, motif, renk, kompozisyon özellikleri açısından inceleyerek belgelemek ve literatüre kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusundan çalışmada belgesel tarama ve alan araştırması kapsamında betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Dokuma örnekleri detaylı görsellerle belgelenmiş ve motif çizimleri yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Sivrihisar ilçesinde bulunan 44 adet düz dokuma örneği oluşturmuştur.

3. BULGULAR

Eskişehir ili Sivrihisar ilçesinin ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte tarihte çeşitli isimlerle anılmıştır. Etiler devrinde Sallpa, Yunan ve Roma devrinde Spalya, klasik devirde Abrustula, Bizanslılar devrinde Jüstinyanus, Kazvini devrinde Sibrihisar, Seferihisar ve en son Sivrihisar olmuştur (Özalp, 1960, s.7). İç Anadolu Bölgesi'nin kuzey batısında yer almaktadır. Doğusunda Günyüzü ve Ankara, batısında Mahmudiye ve Çifteler, kuzeyinde Mihalliççık, güneyinde Emirdağ (Afyon) ve Çeltik (Konya) ilçeleri yer almaktadır (Altın, 2014, s.16). Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Halkın %80'i tarım ve hayvancılıkla, geri kalanı ise el sanatları ve ticaretle uğraşmaktadır (Aytekin, 2013, s.4). Yöre halkı geçmiş yıllarda kendi ihtiyacını karşılamak için evlerinde kurdukları tezgâhlarda ürettikleri yöreye özgü dokumaları, malzemelerini saklama ve taşımada kullanmışlar veya yer yaygısı, seccade vb. olarak değerlendirmişlerdir (Çolak ve Başaran, 2017, s.144). Sivrihisar'da 13-14. yy. ve 18-19. yy'da dokunmuş halı ve kilimlerin çoğu İstanbul Sultanahmet Halı ve Kilim Müzesi (Keskin, 2001, s.140) ve Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir (Çolak ve Başaran, 2017, s.143). Araştırmaya konu olan örnekler ise ilçe merkezinde Zaimağa Konağı'nda koruma altına alınan örneklerdir.

3.1. Sivrihisar Düz Dokumalarının Araç-Gereç Özellikleri

Günümüzde yörede dokumacılık faaliyetleri bulunmamakla birlikte, araştırma kapsamında geçmişte bu sanat ile uğraşan dokuyucu ve yakınları ile görüşmeler yapılmış ve yöreye özgü özellikler saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yöreden elde edilen bilgilere göre, Sivrihisar düz dokumaları ıstar tezgahlarda üretilmiştir. Tezgah, iki yanda bulunan iki adet yanlama, üst takım, alt takım, gücü dalı, vargel, burğu, taban kazığı ve sargı çubuğundan oluşmuştur. Boyutları genellikle 250x190 cm olan tezgahların yapımında gürgen ya da çam ağacı kullanılmıştır. Dokuma yapılırken iplikleri sıkıştırmak için kullanılan yardımcı araçlara yörede “kirket” adı verilmiştir.

İncelenen örneklerde genellikle yün ipliğinin kullanıldığı tespit edilmiştir. İğ ile geleneksel yöntemlerle eğri iplikler, o dönemlerde doğal ve toz boylarla renklendirilmiştir. Az da olsa çözüğünde pamuk ipliği kullanılan örneklere de rastlanmıştır.

3.2. Sivrihisar Düz Dokumalarının Teknik Özellikleri

Sivrihisar yöresinde incelenen 35 adet kilim, 4 adet zili ve 5 adet cicim tekniğiyle üretilmiş dokumaların boyutları, saçak uzunlukları, dokuma sıklıkları ve iplik özellikleri çeşitlilik göstermektedir. Yörede tespit edilen düz dokumalar tekniklerine göre gruplandırılarak, her bir grubun kendi içinde ağırlıklı ortalamaları alınmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sivrihisar Yöresinde İncelenen Düz Dokumaların Teknik Özellikleri

Ortalama Değerler/ Dokuma Teknikleri	f	%	Boyut $\bar{X}$		Saçak $\bar{X}$	Dokuma Sıklığı $\bar{X}$		İplik Özellikleri					
			En (cm)	Boy (cm)	Uzunluk (cm)	Çözgü (adet)	Atkı (adet)	Çözgü		Atkı		Bezeme	
Kilim	35	79,55	156	315	6	4	10	Pamuk	%20	Yün	%100	Yün	%100
								Yün	%80				
Zili	4	9,09	103	140	12	3	12	Yün	%100	Yün	%100	Yün	%100
Cicim	5	11,36	110	146	9	5	8	Yün	%100	Yün	%100	Yün	%100

N=44

Tablo 1 incelendiğinde; Sivrihisar yöresinde incelenen kilim dokumalarının ortalama en ölçüsü 156 cm, boy ölçüsü 315 cm, ortalama saçak uzunlukları 6, ortalama 1 cm²'deki dokuma sıklıklarının 40 olduğu tespit edilmiştir. İncelenen toplam 35 kilim örneğinin 28 adedinde yün, 7 adedinde pamuk çözgü ipliği kullanılmıştır. Atkı ve bezeme iplikleri %100 yün ipliğidir.

Zili dokumaların ortalama en ölçüsü 103 cm, boy ölçüsü 140 cm, ortalama saçak uzunlukları 12 cm, 1 cm²'deki dokuma sıklıkları 3x12'dir. Çözgü, atkı ve bezeme ipliklerinde %100 yün ipliği kullanılmıştır. Cicim dokumaların ise ortalama en ölçüsü 110 cm, boy ölçüsü 146 cm, ortalama saçak uzunlukları 9 cm, ortalama 1 cm²'deki dokuma sıklıklarının 5x8 adet olduğu tespit edilmiştir. Çözgü, atkı ve bezeme iplikleri %100 yündür.

Sivrihisar düz dokumalarının çoğunlukla kilim tekniği ile dokundukları tespit edilmiştir. Kilim tekniğinin yanı sıra yöredeki düz dokumalarda zili ve cicim tekniği ile üretilmiş örneklere de rastlanmıştır. Hatta bazı örneklerde ikiden fazla tekniğin bir arada kullanıldığı da gözlenmiştir. Sivrihisar kilimlerinde eğri atkılı, konturlu ve iliksiz kilim teknikleriyle dokunmuş 33 adet dokuma örneği incelenmiştir. 4 adet kilim dokuma örneğinin içerisinde genellikle su şeklinde cicim tekniği de yer almaktadır. Aynı uygulamaya zili tekniğiyle dokunmuş bazı örneklerin bordür kısımlarında da rastlanmaktadır. Benzer olarak literatürde, Sivrihisar yöresinde büyük boyutlu kilimlerin dışında cicim, sumak ve zili tekniğiyle dokunmuş seccade boyu yaygı ve yastık yüzlerinin tespit edildiği bilgisine de rastlanmaktadır (Çolak ve Başaran, 2017, s.146).

Fotoğraf 1. Kilim, zili ve cicim örnekleri

3.3. Sivrihisar Düz Dokumalarının Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Anadolu’da dokunan düz kirkitli dokumaların büyük kısmı desenlidir, çok az kısmı motifsiz üretilmiştir. Bu dokumalar üzerinde yer alan her bir motif yöresel farklılıklar göstermekle birlikte, bir anlama sahip olmuş ve dokuyucusunun iç dünyasını, mesajlarını veya geleneksel yapısını yansıtan ifadeler taşımıştır. Bilimsel araştırmalarla tespit edilen örneklerin daha iyi açıklanabilmesi için motifler bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Sivrihisar düz dokumalarında kullanılan motifler de bu sınıflandırmaya göre değerlendirilerek elde edilen sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

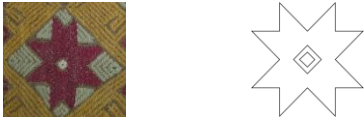
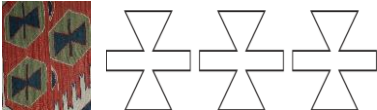
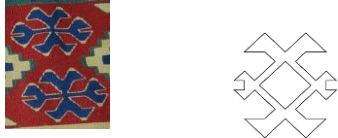
Tablo 2. Sivrihisar Düz Dokumalarında Kullanılan Bezemeler

Kullanılan Bezemeler	f	%
Geometrik Bezeme	44	30,35
Bitkisel Bezeme	9	6,20
Figürlü Bezeme	23	15,86
Sembolik Bezeme	39	26,90
Nesneli Bezeme	30	20,69
Toplam	145	100,00

N=44

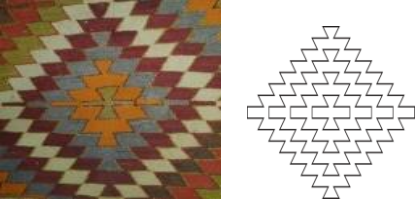
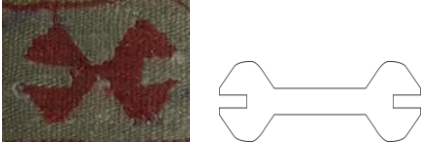
Sivrihisar düz dokuma örneklerinde en çok geometrik motiflerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bilindiği gibi geometrik motifler kirkitli dokumacılıkta teknik olarak en kolay uygulanabilen bezemelerdir. Bitkisel, figürlü ve nesneli bezemelere de rastlanan yöre örneklerinde sembolik motiflerin de oldukça fazla kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bazıları, her yörede rastlanan ortak anlam ve çizgilere sahip olmakla birlikte, incelenen dokumalarda kullanılan motifler ve yöreye özgü özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

Sivrihisar Düz Dokumalarında Kullanılan Motifler

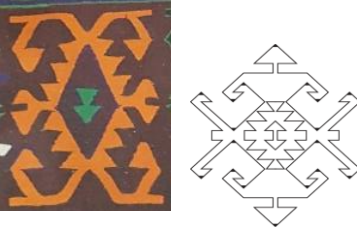

BEZEMELER VE MOTİFLER	MOTİF ÖZELLİKLERİ
<p>Geometrik Bezemeler</p> <p>Kirman-Türkmen güllü-Türkmen yıldızı motifini ve çizimi</p>	<p>Zili tekniği ile dokunan motif, iç içe geçmiş iki kare ve kareleri çevreleyen sekiz köşeli yıldızdan oluşmaktadır. Yörede Halil İbrahim bereketini simgelemektedir. Sivrihisar'da genellikle dokumaların göbek kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 3 adedinde Türkmen yıldızı motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
<p>Bitkisel Bezemeler</p> <p>Kavak motifini ve çizimi</p>	<p>Motifte her iki yanda bulunan uzantılara parmak, ortadaki boşluğa göl, tepedeki çıkıntıya çuka veya takke adı verilmektedir. Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbek kısımlarında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 9 adedinde kavak motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
<p>Figürlü Bezemeler</p> <p>Kurt izi motifini ve çizimi</p>	<p>Yörede bu motife sıkça rastlanmaktadır. Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbek kısımlarında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 10 adedinde kurt izi motifini yer almaktadır.</p>

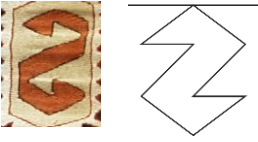

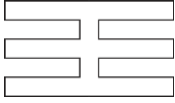

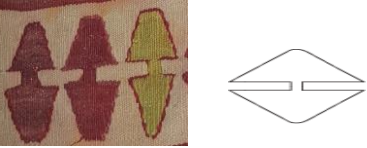
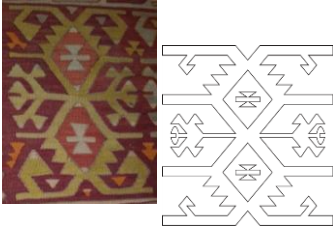
 <p>Dört ayak motifi ve çizimi</p>	<p>Yörede ortadaki motife dombay göbeği adı verilmektedir. Dombay yörede büyükbaş hayvanlardan olan mandaya verilen isimdir. Sivrihisar dokumalarının bordüründe genellikle cicim tekniği ile yer almaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 9 adedinde dört ayak motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Tam sarı ayak motifi ve çizimi</p>	<p>Tam sarı ayak motifi yörede zincir olarak bilinmektedir. Sivrihisar dokumalarının bordür süslemelerinde yer almaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 3 adedinde tam sarı ayak motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Ejderha motifi ve çizimi</p>	<p>Konturlu kilim tekniği ile oluşturulan motif, düşmanlık ve kötülüğü simgelemektedir. Bordürde kullanıldığında düşmanın tehlikesiz ve zararsız, orta göbekte kullanıldığında ise düşmanın zararlı ve tehlikeli olduğu anlatılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 2 adedinde ejderha motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Eğri ayak motifi ve çizimi</p>	<p>Eğri ayak motifi yörede yarım çoban iliği motifinin kareler içine alınmasıyla yapılmaktadır. Sivrihisar dokumalarının bordüründe kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 3 adedinde eğri ayak motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>

 <p>Koçbaşı motifi ve çizimi</p>	<p>Motif yörede gücü simgelemektedir. Sivrihisar dokumalarının göbek kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 3 adedinde koçbaşı motifi yer almaktadır.</p>
 <p>Boynuzlu motifi ve çizimi</p>	<p>Yörede motife boynuzlu adı verilmektedir. Sağda ve solda bulunan çıkıntılara boynuz, orta kısma parmak, üçleme şekline de filiz adı verilmektedir. Sivrihisar dokumalarında bordür süslemesi olarak kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 7 adedinde boynuzlu motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
<p>Sembolik Bezemeler</p> <p>Göl motifi ve çizimi</p>	<p>Tek kavak motifinin iç içe geçirilmesinden oluşmaktadır. Her bir kavak motifi farklı renklerde olabileceği gibi, bazılarında iki rengin dönüşümlü olarak kullanılmasından da oluşturulabilmektedir. Sivrihisar dokumalarının göbek kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 7 adedinde göl motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Çift ay motifi ve çizimi</p>	<p>Motif, Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbek kısımlarında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 3 adedinde çift ay motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>

 <p>Yarım gagak su motifi ve çizimi</p>	<p>Gagak yörede ördek anlamına gelmektedir. Sivrihisar dokumalarında bordür süslemesi olarak kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 13 adedinde yarım gagak su motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Eli belinde motifi ve çizimi</p>	<p>Kilim tekniği ile oluşturulan motif, yörede kadını simgelemektedir. Genellikle dokumaların göbek kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 5 adedinde eli belinde motifi yer almaktadır.</p>
 <p>Karı boşatan motifi ve çizimi</p>	<p>Motife ait hikayenin Sivrihisar'dan çıktığı rivayet edilmektedir. Bir dokuyucu, gençlik yıllarında motifi oluşturmak için günlerce uğraştığı halde bir türlü başarılı olamamıştır. Bunun üzerine kocası: “Bu basit motifi yapamayan kadını ben ne yapayım” diyerek karısını boşamıştır. Motifin adı bu olaydan sonra karı boşatan olarak kalmıştır. Yörede hemen hemen tüm zili dokumalarda bordür süslemesi olarak kullanılmaktadır. Sapan ya da Y harfine benzemektedir. İncelenen 44 adet dokumanın 10 adedinde karı boşatan motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Sığır sidiği motifi ve çizimi</p>	<p>Sivrihisar dokumalarında kenar suyu olarak kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 8 adedinde sığır sidiği motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>

 <p>Çoban iliği motifi ve çizimi</p>	<p>Tüm dokumalarda sıkça rastlanmaktadır. Keskin çizgilerle S harfi eksenindedir. Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbek kısımlarında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 7 adedinde çoban iliği motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Çift eli belinde motifi ve çizimi</p>	<p>Eli belinde motifinin ters olarak birleştirilmesinden ve içine kavak, bödelek (kavuk) motiflerinin oturtulmasından oluşturulmuş bileşik bir motiftir. Genellikle yörede kilim dokumaların göbek kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 4 adedinde çift eli belinde motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Yedi bela motifi ve çizimi</p>	<p>Sivrihisar dokumalarının bordüründe kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 5 adedinde yedi bela motifinin cicim tekniği ile uygulandığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Topluluk motifi ve çizimi</p>	<p>Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbek kısımlarına konturlu kilim tekniği ile uygulanmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 1 adedinde topluluk motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>İyilik-kötülük ve gece-gündüz motifi ve çizimi</p>	<p>Yöre dokumalarının bordür ve göbek kısımlarında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 1 adedinde iyilik-kötülük ve gece-gündüz motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>

 <p>Sevdim dolaştı motifi ve çizimi</p>	<p>Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbek kısımlarında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 2 adedinde sevdim dolaştı motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Nesneli Bezemeler</p> <p>Merdivenli motifi ve çizimi</p>	<p>Motif tanrıya ulaşmayı ve insanların birbirlerine yardım ederek iyiliğe, doğruluğa birlikte ilerlemelerini simgelemektedir. Sivrihisar'da bordürden sonra orta göbeğe başlamadan önce kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 16 adedinde merdivenli motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Ayna motifi ve çizimi</p>	<p>Oğuzların Kınık Boyu'ndan gelen kilim motifidir. Ailede birlik, beraberlik, dostluk ve dayanışmayı simgelemektedir. İçinde kavak motifi bulunduğundan, yörede motife kavaklı ayna da denmektedir. Sivrihisar dokumalarının göbek kısmında konturlu kilim tekniği ile kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 13 adedinde ayna motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Kayık motifi ve çizimi</p>	<p>Sivrihisar dokumalarının göbek kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 3 adedinde kayık motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Mihrap ve çizimi</p>	<p>Yörede özellikle seccade olarak dokunan düz dokumalarda mihrap süslemesi olarak kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 1 adedinde mihrap motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>

 <p>Gül budağı motifi ve çizimi</p>	<p>Yeni gelinlere “sülaleniz geniş, çocuklarınız bol ve sağlıklı, aileniz dallı budaklı olsun ve genişlesin” dileğiyle gül budağı motifinin kullanıldığı cicim dokumalar verilmektedir. Genellikle dokumalarının göbük kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 4 adedinde gül budağı motifine rastlanmıştır.</p>
 <p>Bıçak sırtı motifi ve çizimi</p>	<p>Bıçakın tırtıklı kısmına benzediğinden bu isim verilmiştir. Genellikle bordür süslemelerinde, konturlu kilim tekniği ile kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 10 adedinde bıçak sırtı motifi yer almaktadır.</p>
 <p>Kavuk motifi ve çizimi</p>	<p>Tek olarak ya da diğer motiflerle birleştirilerek kullanılan motif konturlu kilim tekniği ile oluşturulmuştur. Bazı köylerde böldek olarak bilinmektedir. Sivrihisar dokumalarının bordür ve göbük kısmında kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 5 adedinde kavuk motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
 <p>Çift gagaklı ayna motifi ve çizimi</p>	<p>Gagak yörede ördek anlamına gelmektedir. Ayna motifine çift boynuz eklenerek oluşturulmaktadır. Sivrihisar kilim dokumalarının orta göbeğinde kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 4 adedinde çift gagaklı ayna motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>

 <p>Nazarlık motifi ve çizimi</p>	<p>Sivrihisar dokumalarında orta göbekte kullanılmaktadır. İncelenen 44 adet dokumanın 4 adedinde nazarlık motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.</p>
--	--

Sivrihisar dokumalarında geometrik bezemelerden en çok düz çizgi, bitkisel bezemelerden kavak, figürlü bezemelerden kurt izi, sembolik bezemelerden yarım gagak suyu, nesneli bezemelerden en çok merdivenli motifinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Dokumaların genel renk ağırlığı kırmızıdır. Kırmızı dışında pek çok renge de rastlanmakta, özellikle aynı renk tonlarının birlikte kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Sivrihisar düz dokumalarının kompozisyon özellikleri değerlendirilerek elde edilen sonuçlar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Sivrihisar Düz Dokumalarının Kompozisyon Özellikleri

Kullanılan Bezemeler	f	%
Bütün Yüzeye Yayılan	15	34,09
Dikey	11	25,00
Yatay	18	40,91
Toplam	44	100,00

N=44

İncelenen Sivrihisar düz dokumalarında dikey ve bütün yüzeye yayılan kompozisyonlara rastlanmakla birlikte, çoğunluğunun yatay kompozisyona sahip olduğu tespit edilmiştir.

Fotoğraf 2. Yatay, dikey ve bütün yüzeye yayılan kompozisyon örnekleri

Araştırma kapsamında yöreden ve literatür taramasından elde edilen bilgiler doğrultusunda, Sivrihisar dokumalarından bazı örneklerin kompozisyonları nedeniyle özel isimlerle anıldığı tespit edilmiştir.

DOKUMALAR	ÖZELLİKLERİ
<p data-bbox="352 1101 461 1129">Beş Bacalı</p> 	<p data-bbox="702 1101 1100 1467">Beş bacalı kilim geçmişte ve günümüzde Sivrihisar'ın en tipik ve en tanınmış dokuma örneği olmuştur. “Genellikle Karaburhan, Sarıkavak, Dümrek ve Zey köylerinde dokunmuştur. Tasavvuftaki beş merhaleyi ve insan ruhundaki arındırmayı temsil etmektedir” (Altın, 2014, s.349). İncelenen örnekler arasında sadece 2 adet beş bacalı kilim tespit edilebilmiştir.</p>

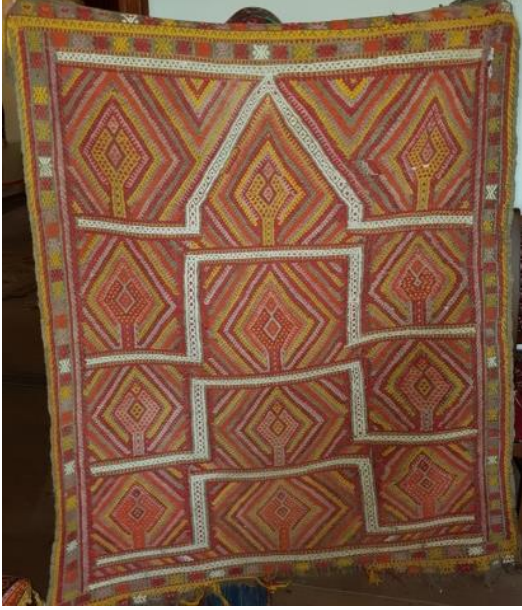

Çubuklu Pala

Diğer dokumalardan artan iplikleri değerlendirmek amacıyla veya özel olarak renk renk boyanmış ipliklerle, genellikle 0,5 cm eninde yatay şeritler şeklinde üretilmiş dokuma örnekleridir. Yörede bu şeritlere çubuk adı verilmektedir. İncelenen dokumalar arasında 8 adet tespit edilen çubuklu kilimlerin bazılarında cicim motiflerine de rastlanmaktadır.

Bacalı

Üretiminde cicim tekniği kullanılmakla birlikte genel olarak “Bacalı kilim” olarak anılan örnek, yöre halkı tarafından Sivrihisar Kalesi’ne atfedilmektedir. Bacalı kilimin tarihçesi yörede ikamet eden Fadime Tokkaya tarafından aktarılmıştır:

“Kale Bizanslılar tarafından kuşatılmış, günlerce işgal altında kalmış ama ele geçirilememiştir. Bunun üzerine bir Türk kızının kasıtlı olarak düşmana esir düşmesine karar verilmiştir. Kıza belli simge ve işaretler öğretilmiştir. Her simge ve işarete belli anlamlar verilmiş ve bu simgeleri kullanarak kalenin planını kilime dokuması istenmiştir. Dokunan kilimlerden birinin kale dışına çıkacağı umulmuştur. Böylece kilimin desenlerinden nerede oklu, nerede atlı askerlerin bulunduğu öğrenilecek, bu plana göre saldırı düzenlenecektir. Kale çevresinde gezinirken düşmana esir düşen genç kız hemen tezgahını hazırlamış, kilim dokuyacağını söyleyerek askerlerden ip istemiştir. Kalenin planını simge ve işaretlerle anlatan desenleri kilimine dokumuştur. Bir şekilde kilimi ele geçiren Türkler simge ve işaretleri çözümleyerek saldırı planı hazırlamış ve kaleyi fethetmiştir. Yörede sadece 1 örneği tespit edilebilmiştir.

4.SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Eskişehir ili Sivrihisar ilçesinde gerçekleştirilen saha araştırması sonucunda yöre dokumacılığının günümüzde ne yazık ki sürdürülmediği, ancak eski dokuma örneklerinin koruma altına alındığı tespit edilmiştir. İncelenen 44 dokuma örneği kilim, cicim ve zili teknikleri ile dokunmuş ve genellikle yaygı olarak kullanılmıştır. Dokumaların ilme ve atkı ipliklerinin tamamı yündür. Çoğunluğu yün olan çözümlü ipliklerinde az sayıda pamuk kullanımına da rastlanmıştır. 3 farklı kompozisyon şeması belirlenen örneklerde ağırlıklı olarak geometrik ve sembolik bezemelerin yer aldığı ve bazı motiflerin yöresel isimlerle anıldığı tespit edilmiştir.

Anadolu toprakları üzerinde yerleşen çeşitli uygarlıklar ve yaşanan tarihsel olaylar, kültürel ürünlere de çeşitlilik ve zenginlik kazandırmıştır. Sivrihisar yöresinde tespit edilen bacalı kilim gibi yurdumuzun pek çok yöresinde üretilen bu değerler, ihtiyacı karşıladığı gibi topluluklar arasındaki haberleşmenin kısıtlı olduğu zamanlarda mesaj iletme aracı olarak da kullanılmıştır. Var oldukları dönemlerden beslenmiş, üzerlerine yeni değerler eklenerek devam etmiş ve kültürel miras özelliği kazanmışlardır.

Günümüzde ise ileri teknoloji ürünlerinin haberleşme, ulaşım, sanayi vb. kavramları tamamen değiştirdiği, ülkeler arasındaki sınırları bile kaldırarak, önde yüzyıllardır yaşatılan bu değerleri de ne yazık ki olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Teknoloji sayesinde geçmişte varlığından bile haberdar olunamayan topluluk kültürleri, internet aracılığı ile bir diğerini etkiler hale gelmiştir. Olumlu ya da olumsuz yönde değişim yaşandığı gibi bazı değerler tamamen terk edilmiştir. Artık neredeyse hiçbir genç kız nişanlısına mendil işlememekte/çorap örmemekte, kaynanasına mesajını oyasıyla iletmemekte, geleneksel dokumalarını üretmemekte ve yeni kuracağı evinde kullanmayı tercih etmemektedir. Bu tür geleneksel ürünler modern yaşam alanlarına, inşa edilen devasa akıllı evlere yakışır bulunmamakta ve modası geçmiş olarak değerlendirilmektedir. Eskiden göçlerle yaşatılan, zenginleştirilen, olumlu yönde etkileşen bu değerler ve orijinal örnekleri günümüzde yaşanan büyük göçler nedeniyle de tehlike altındadır.

Tüm dünya üzerinde yaşanan bu teknolojik gelişmelerin insan hayatını kolaylaştırdığı, değer ve kalite kattığı savunulsa da pek çok açıdan

çevresel ve kültürel erozyonu da beraberinde getirmektedir. Geçmişte büyük ihtiyaçlara ilaç olarak üretilen kültürel ürünler artık üretilmedikleri gibi, günlük yaşamda yerini alamadıkça ne yazık ki eski örnekleriyle bir bir yok olmaktadır. Bu yüzden toplumsal bilinçle geliştirilen projeler, müze, vakıf gibi oluşumlarla bu örneklerin koruma altına alınması umut vericidir. Sivrihisar Belediyesi de kendi yöresine ait dokuma örneklerini aynı amaçla bir araya toplamış ve geçmişe bir anlamda sahip çıkmıştır. Söz konusu örneklerin aynı zamanda bilimsel çalışmalarla incelenerek literatüre kazandırılması, geleceğe aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akpolat, C. (2011). *Erzurum ve Çevresi Günümüz Dokumacılığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Altın, T. (2014). *Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi (Merkez) Folkloru*. Eskişehir: Karaca Medya Yayınları.
- Asker, Z. (2009). *Şırnak Düz Dokumaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aytekin, O. (2013). *Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi Kapaklıkaya Evi Restorasyon Önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çolak, A., Başaran F.N. (2017). "Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Bulunan Sivrihisar Kilimlerinin Renk, Motif Ve Kompozisyon Açısından İncelenmesi". V. Uluslararası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyum Bildiri Kitabı. s:141-154. (12-14 Ekim). Kahramankazan-Ankara.
- Ergüder, A. A. (2009). *Kars Yöresi Düz Dokumaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Keskin, O. (2001). *Bütün Yönleriyle Sivrihisar*. İstanbul: Bayrak Matbaası.
- Konuk, D. (2015). *Karaman Müzesinde Bulunan Kirkitli Dokumaların Teknik ve Desen Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Onuk, T., Akpınarlı, H. F., Ortaç, S., Alp, Ö. (1998). *İçel El Sanatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Onuk, T., Akpınarlı, H. F. (2003). *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*. Türkiye: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Özalp, T. (1960). *Sivrihisar Tarihi*. Eskişehir: Tam-İş Matbaası

Kaynak Kişiler

İrfan BAKAR, Halk Eğitim Merkezi Müdürü, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 31.10.2017)

Meriç OKUR, Kültür ve Sosyal Hizmetler Müdürü, 50 yaş, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 11.05.2018)

Seda SAKARYA, Sivrihisar Belediyesi'nde Görevli, 27 yaş, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 11.05.2018)

Fadime TOKKAYA, Ev Hanımı, 41 yaş, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 31.10.2017)

Emine BARIŞ, Ev Hanımı, 77 yaş, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 31.10.2017)

Raziye GÜMÜŞTEKİN, Ev Hanımı, 75 yaş, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 31.10.2017)

Nazlı ALTIN, Ev Hanımı, 52 yaş, SİVRİHİSAR-Eskişehir (Görüşme Tarihi 31.10.2017)